

УДК 504.6

Панасюк О.М. – студент спеціальності 101 “Екологія” ступеня вищої освіти “Магістр” КЗВО “Вінницька академія безперервної освіти”.

Науковий керівник: **Поліщук В.М.** – кандидат географічних наук, доцент кафедри екології, природничих та математичних наук КЗВО “Вінницька академія безперервної освіти”

ОПТИМІЗАЦІЯ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ВІННИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ

Анотація. На основі літературних, архівних, краєзнавчих і картографічних джерел, власних польових досліджень, довідників і реєстрів природно-заповідного фонду Вінницької області запропоновано шляхи його оптимізації. Узагальнюючи опрацьовані джерела необхідно відмітити, що структурно-функціональні особливості розподілу об'єктів природно-заповідної мережі Східного Поділля у вимірі біогеографічної системи свідчать, що вона не є оптимальною. Для цього треба створити біоцентрично-мережеву, географічно-репрезентативну мережу заповідних об'єктів, зважаючи на геоботанічне, фізико-географічне, лісотипологічне і агроекологічне районування України.

Ключові слова: оптимізація, природно-заповідний фонд, заповідна справа, охорона природи, Вінницька область.

Summary. On the basis of literary, archival, local history and cartographic sources, own field studies, directories and registers of the nature reserve fund of the Vinnytsia region, ways of its optimization are proposed. Summarizing the studied sources, it should be noted that the structural and functional features of the distribution of the objects of the nature reserve network of Eastern Podillia in terms of the biogeographical system indicate that it is not optimal. For this, it is necessary to create a biocentric network, a geographically representative network of protected objects, taking into account the geobotanical, physical-geographical, forest typological and agroecological zoning of Ukraine.

Key words: optimization, nature reserve fund, conservation case, nature protection, Vinnytsia region.

Постановка проблеми. Розробка наукових основ збалансованого природокористування, збереження біотичного різноманіття й унікальних природних і антропогенних ландшафтів, оптимізація регіональної екологічної мережі на основі смарагдової мережі має стати одним із пріоритетних напрямків природно-заповідної справи на Східному Поділлі в контексті стратегії сталого розвитку регіону.

Матеріали й методи досліджень. На основі картографічних матеріалів, архівних, краєзнавчих, фондових й літературних джерел, каталогів, натурного обстеження, польових щоденників, методичних рекомендацій проведено оптимізацію природно-заповідного фонду (ПЗФ) в межах Східного Поділля.

Методи досліджень – аналітичні, описові, порівняльні, експедиційні, статистичні, польові, літературно-картографічні.

Результати досліджень. На території Вінницької області (на 1.01.2020) знаходилося 439 об'єктів і території ПЗФ, що займали площу 66730,48 га. Рівень заповідності 2,52%. Фактична кількість об'єктів ПЗФ 425 – 56866,68 га, рівень заповідності – 2,15%. До об'єктів ПЗФ загальнодержавного значення

відноситься 1 НПП “Кармелюкове Поділля” (площею 20203,4 га), 21 заказник (14 ботанічних, площею 7969 га; 4 ландшафтних – 1208 га; 1 лісовий – 295 га; 2 загальнозоологічні – 4091,7 га), 10 пам’яток природи (2 комплексні – 143 га; 2 ботанічні – 12,5 га; 2 загальнозоологічні – 69 га; 4 геологічні – 97,5 га), 11 парків-пам’яток садово-паркового мистецтва (площею 401 га). Загалом 43 ПЗОіТ, що займають площу 29680,6 га, що становить 54,1% від загальної площі ПЗФ і 1,12% від загальної площі території області. До об’єктів і територій ПЗФ області місцевого значення відносяться: 4 РЛП “Мурафа”, “Середнє Побужжя”, “Немирівське Побужжя”, “Дністер” (площею 12790,38 га, фактична площа – 12482,38 га); 115 заказників, площею 10923,53 га (42 ботанічних, площею 4996,85 га; 47 ландшафтних – 3375,92 га; 6 лісових – 83,3 га; 15 гідрологічних – 1615,86 га; 2 загальнозоологічних – 630,3 га; 2 орнітологічних – 208 га; 1 ентомологічний – 13,3 га); 187 пам’яток природи, площею 682,49 га (6 комплексні – 309,1 га; 102 ботанічні – 283,93 га; 4 загальнозоологічні – 77,8 га; 14 геологічні – 10,55 га; 60 гідрологічні – 1,11 га), 1 дендрологічний парк, площею 10 га, 25 парків-пам’яток садово-паркового мистецтва, площею 367,1 га, 30 заповідних урочищ, площею 734,4 га. Загалом 361 ПЗОіТ, що займають площу 25199,9 га, що становить 45,9% від загальної площі ПЗФ і 1,14% від загальної площі території області [1].

Проведено розподіл кількості й площі територій і об’єктів природно-заповідного фонду Вінницької області за адміністративними районами.

Проводячи ранжирування 27 адміністративних районів (дані на 1.01.2020) Вінницької області встановлено, що рівень заповідності території (% ПЗФ від загальної площі району) такий:

- а) кризовий – до 1% (13 районів, 48,15% від загальної кількості);
- б) дуже поганий – від 1,01% до 2% (5 районів, 18,52% від загальної кількості);
- в) поганий – від 2,01% до 3% (3 райони, 11,12% від загальної кількості);
- г) дуже низький – від 3,01% до 4% (4 райони, 14,82% від загальної кількості);
- д) низький – від 4,01% до 5% (1 район, 3,71% від загальної кількості);
- е) задовільний – від 5,01% до 8% (1 район, 3,71% від загальної кількості);
- є) добрий – понад 8,01% до 9% (1 район, 3,71% від загальної кількості);
- ж) дуже добрий – понад 9,01% до 10% (1 район, 3,71% від загальної кількості).

За кількістю заповідних об’єктів розподіл такий:

- а) до 10 заповідних об’єктів (6 районів, 22,23 % від загальної кількості);
- б) 10-15 заповідних об’єктів (13 районів, 48,15 % від загальної кількості);
- в) 16-20 заповідних об’єктів (1 район, 3,71 % від загальної кількості);
- г) 21-25 заповідних об’єктів (1 район, 3,71 % від загальної кількості);

- д) 26-30 заповідних об'єктів (2 райони, 7,41 % від загальної кількості);
- е) 31-35 заповідних об'єктів (4 райони, 14,82 % від загальної кількості).

Розподіл природно-заповідних об'єктів за площею такий:

- а) до 1 га – 108 об'єктів (25,41 % від загальної кількості);
- б) 1-5 га – 91 об'єкти (21,41 % від загальної кількості);
- в) 5,1-10 га – 31 об'єктів (7,29 % від загальної кількості);
- г) 10,1-25 га – 64 об'єктів (15,06 % від загальної кількості);
- д) 25,1-50 га – 47 об'єктів (11,06 % від загальної кількості);
- ж) 50,1-100 га – 32 об'єктів (7,53 % від загальної кількості);
- з) 100,1-250 га – 27 об'єкти (6,35 % від загальної кількості);
- л) 250,1-500 га – 8 об'єктів (1,88 % від загальної кількості);
- к) 500,1-1000 га – 6 об'єктів (1,41 % від загальної кількості);
- м) 1000,1-2500 га – 4 об'єкти (0,94 % від загальної кількості);
- н) 2500,1-5000 га – 4 об'єкти (0,94 % від загальної кількості);
- п) 5000,1 – 10000 га – 2 об'єкт (0,47 % від загальної кількості);
- р) 10000,1 – 25000 – 1 об'єкт (0,24 % від загальної кількості).

Висновки. Структурно-функціональні особливості розподілу 439 об'єктів природно-заповідної мережі Східного Поділля площею 66730,48 га і рівнем заповідності 2,52% у вимірі біогеографічної системи свідчать, що вона не є оптимальною. Для цього треба створити біоцентрично-мережеву, географічно-репрезентативну мережу заповідних об'єктів, зважаючи на геоботанічне, фізико-географічне і лісотипологічне районування України [1-3]. Для цього необхідно вдосконалення системи управління заповідною галуззю на основі моніторингу, аудиту, менеджменту біорізноманіття регіону, запропонувати шляхи реалізації програми “Екологічної мережі Східного Поділля” на основі створенням перспективних заповідних об'єктів з врахуванням принципів еколого-просвітницької діяльності, посилити заходи щодо підвищення рівня екологічної освіти і культури на місцевого населення на природно-заповідних територіях, залучити громадськість щодо впровадження у практику принципів збереження біоландшафтного різноманіття, заповідних об'єктів, формування, оптимізації й реалізація регіональної екомережі, підвищення ролі екологічного туризму, раціонального природокористування та сталого розвитку Східного Поділля.

Використані джерела

1. Еталони природи Вінниччини. О.В. Мудрак, Г.В. Мудрак, В.М. Поліщук та ін. [Монографія] / За ред. О.В. Мудрака. Вінниця: ТОВ “Нілан-ЛТД” 2015. 540 с
2. Попович С.Ю. Природно-заповідна справа: нав. пос. К.: Арістей, 2007. 480 с
3. Природоохоронне законодавство України. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua> – Назва з екрану